

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Рівне – 2009

Збірник наукових праць “Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету . Випуск 15 . –
Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет , 2009 . – 311 с .

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 5 від 26 грудня 2008 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2009

3. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. – К., 1996.
4. Грушевський М. Памяти Володимира Антоновича//Записки НТШ. – 1908. – кн. II. – С.7-9.
5. Грушевський М.С. Твори у 50 т. – Т.1. Серія Суспільно-політичні твори. 1894-1907.– Львів: Світ, 2002. – 592 с.
6. Грушевський М.С. Щоденник (1888-1894 pp.). – К., 1997.
7. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
8. Кіян О. Володимир Антонович: історик й організатор «Київської історичної школи». – К., 2005. – 492 с.
9. Нагорна Л. Моделі самовизначення України у вітчизняній політичній думці початку XX ст. (1900-1916 pp.)// Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – 2004. - №1. – С. 107 – 140.
10. Стручкова-Гуменна Л.Б. Особливості формування громадянської культури в Західному регіоні України //http://www.filosof.com.ua/Jornel/ M_60/Struchkova.pdf
11. Терещенко Ю. В'ячеслав Липинський і Вільгельм Габсбург: на політичних перехрестях// Молода Нація. – К.: Смолоскип, 2002. - №4. – С.91-126.
12. Українка Л. Не так ті вороги, як добрі люди// Тисяча років української суспільно-політичної думки. – Т.6. – С. 42-43.
13. Франко І. «Одвертий лист до галицької української молодіжи»// Тисяча років української суспільно-політичної думки. – Т.6. – С.124-131.
14. Франко І. Поза межами можливого // Тисяча років української суспільно-політичної думки. – Т.5. – кн.2. – С.299.
15. Цимбалістий Б. Тавро бездержавності. Політична культура українців. – К., 1994
16. Чикаленко Є. Спогади. – Нью Йорк: УВАН, 1955.
17. Чорновол І. З історії українського парламентаризму: проблема української гімназії в Перемишлі на форумі Галицького сейму (1884-1895) // Молода Нація. – К.: Смолоскип, 2001. – С.121-143.
18. Чорновол І. Останній gente Rutheni, natione Poloni. Платон Костецький // Львівська газета. – 2007. – 13 липня.

УДК 281.9 (477)

Л.Шугаєва

В ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ'Я: КІНДРАТ МАЛЬОВАНІЙ

Очевидно, без Мойсея не було б іудаїзму, як без Сіддхартхи Гаутами, Ісуса Христа (історичного чи збірного, міфологічного образу), Мухаммада не було б буддизму, християнства, ісламу, а без Конфуція і Лао Цзи – конфуціанства і даосизму. Перелік можна продовжити. Відтак, і в різних течіях православного сектантства були свої засновники і навіть харизматичні постаті – той же Кіндрат Мальований, Микола Ільїн, Леонтій та інші.

Комплексне компаративне дослідження особливостей, виняткових рис, харизм засновників, зв'язок з епохою виникнення тієї чи іншої релігійної течії – поки що рідкісні дослідження, а фактично їх немає.

Низка наших статей є винятком у цьому контексті.

Мишанин м.Таращі Київської губернії Кіндрат Мальований походив із бідної родини, мав ремесло колодія, не вмів ні читати, ні писати, але володів даром красномовства. Сучасники згадували, що це був чоловік високого зросту, брюнет з різкими рисами обличчя і рішучими жестами¹. Після бурхливого життя між церквою і корчмою, на 40-му році життя познайомився, як тоді, називали, з „штундистами”, пристав до їх віри і, як засвідчують церковно-жандармські протоколи „при величезному здвигу народу і поліції був перехрещений”². Після цього з великим запалом віддався євангельському богослужінню, доходячи до екстазу³.

Паралельно із прийняттям баптизму Мальований тісно спілкувався із сектантами-містиками, що приїздили до своїх однодумців у Таращу. Очевидно, що ці люди належали до секти христовірів (хлистів). Про тісне спілкування Мальованого з христовірами повідомляв і М.Грушевський⁴. Саме в цей період Мальованому почало здаватися, що під час молитви навколо нього поширюється якийсь дивний, напрочуд приємний запах. Спочатку він пояснював наявність запаху близькістю Святого Духа, але згодом дійшов до висновку, що Святий Дух перебував у ньому самому, і все, що він говорить і робить, – походить від Святого Духа. Саме заява Мальованого про те, що під час молитви навколо нього поширюються дивні запахи, дала підстави деяким ученим-богословам, зокрема такому авторитетному, як Т.Буткевич, звинуватити його у зловживанні спиртним⁵. А інший богослов, М.Потехін, взагалі говорив про Мальованого як про душевнохвору людину⁶.

Але „носієм” Святого Духу Мальований перебував недовго: досить скоро він оголосив себе первістком у Бога і Христом, застосувавши до себе слова апостола Павла: „Кожен у своєму порядку первісток Христос, потім ті, що Христові під час його приходу” [Кор.25:23]; називав себе „царем над царями”, „спасителем роду людського” і, нарешті, „Богом, який з'явився у плоті”.

Як релігійний діяч, Мальований протиставив православ'ю й іншим віросповіданням віру в об'явлення, в безпосереднє спілкування з Богом, яка не потребує ні посередників, ні обрядності, ні віросповідних і молитовних формул. Мабуть, він не знав, що все це було проголошене задовго до нього Данилом Филиповичем – засновником христовір'я, хоча ототожнювати віросповідні основи христовір'я і мальованства безпідставно. На нашу думку, Мальований під впливом христовірського містицизму оголосив себе живим Ісусом Христом. Він виступив з проповіддю серед баптистів, до яких ще належав. Священику М.Гумилевському розповідав очевидець: „Багатоох приваблювали одухотворені, запальні промови, а ще більше – дивна поведінка під час молитви – тремтіння рук і судоми всього тіла; Мальований пояснював ці судоми тим, що в нього під час молитви входить Святий Дух, перед яким здригається його тілесна природа”⁷. Ми вважаємо, що той екстатичний транс, у який входив творець нового вчення під час молитви, дав привід богословським авторам звинувачувати його в алкоголізмі й оголосити

душевнхворим. Мальований пориває з баптизмом, як раніше відійшов від православ'я, і створює власну общину. Першими, хто визнав нове віровчення, були дружина і діти Мальованого. Його вчення досить швидко набуло поширення. Ось що з цього приводу писав сучасник: „Мальованщина перш за все знайшла собі послідовників серед духовних християн, згодом проникла у баптизм і врешті торкнулася православних. У перший рік кількості послідовників Мальованого досягла 200 душ”⁸. На нашу думку, це досить значна цифра для території, де традиційно сповідувалося православ'я.

Вочевидь, Мальований був людиною неординарною, якщо протягом дуже короткого періоду йому вдалося сформувати особливий харизматичний культ, який ґрунтувався на штучному колективному збудженні віруючих під час молитви, на підвищеній релігійній емоційності, на особливій обрядовості. Відтак, таращанські баптисти повірили йому і таким чином склали ядро послідовників нового віровчення. Вони надавали Мальованому посправжньому божествені почесні: до його будинку наближувались не інакше, як на колінах, а перед ним особисто падали ниць, виголошуючи на його честь молитви, частіше всього це був „Отче наш”⁹.

Все ж ми схильні вважати, що однієї віри в Мальованого було недостатньо, щоб залишити баптизм. Доречі сам Мальований ніколи не говорив про те, що він створює нову віру, а наголошував на тому, що очищує віру дідів і прадідів, тобто православ'я. В такому контексті цікавими можуть стати спогади В.І.Ясевич-Бородаєвської, яка відвідала Таращанський та інші повіти Київської губернії і залишила записи бесід із послідовниками Мальованого, які свідчать, що вони ставили знак рівності між православ'ям і баптизмом: „І це ярмо, і те ярмо, а православна віра – стара віра, що наші діди і прадіди носили, притерте вже ярмо, а цих (баптистів) спереду б'є начальство, а ззаду не пускають свої”¹⁰. За словами В.Ясевич-Бородаєвської, мальованщина виростала з баптизму, „скидаючи з себе поступово удушливе ярмо формалізму ієрархічного, обрядності і частих регламентованих зборів”¹¹. Цієї самої точки зору дотримується і сучасна вітчизняна дослідниця В.Любашенко¹². На нашу думку, з критики баптистської церковності почалися розбіжності Мальованого з керівництвом общини, до якої він належав, у наслідок чого в 1890 р. з невеликою групою він залишив общину. Що засвідчує цей факт? Звісно, в процесі релігійних пошуків певну частину неофітів, які прийняли баптистську віру, не задовольняли й догматичні рамки баптизму. Сухий раціоналізм баптистського віровчення не відповідав підвищеним пошуковим інтенціям людей. Вони відчували нове ярмо над душею – догмат, що життя їхнє зв'язане з новими путями – авторитетом проповідників і звичаями їх громади. І заспокоє них на якийсь час „шукач істинної свободи духу” відпадає від протестантської громади і продовжує пошуки духовної волі і духовного відродження.

Оскільки Мальований проголосив себе живим Христом, то Христос, про якого розповідається у Біблії, для нього вже не був історичною особою, і сама Біблія – книга не історична, а пророцька. Усі біблійні оповідання, вважав Мальований, слід розуміти духовно. Один із послідовників Мальованого під час бесіди з православним місіонером стверджував, що „... окрім пророка Іллі, не існувало жодного із тих пророків, які даремно вважаються авторами віросповідних книг Старого заповіту; ...ніяких апостолів і євангелістів не було”¹³. Послідовники Мальованого були переконані, що він зцілює хворих, просвітлює їх своїм ученням і робить з них святих; вони стають „живими храмами”, в які вселяється Святий Дух. Тобто ми констатуємо той факт, що з самого початку свого виникнення у мальованства була яскраво виражена містична сторона.

За свідченням однієї з послідовниць Мальованого, яке відноситься до 1891 р. справа виглядала так: „...баптисти стали його ненавидіти і навіть хотіли його відлучити від церкви, тому що він їх звинувачував за їх неправильні стинки, тоді мученик Мальований пояснив їх церкві, що хто хоче, брати і сестри, нехай ідуть з ним... на цю пропозицію пристали ще чотири сім'ї, і так продовжувалось місяців п'ять або шість, вони окремо від баптистів славили господа слави, і в жовтні місяці 1890 р. мученику Кіндрату Бог свідчив перебувати в пості і молитві”¹⁴.

Послідовники Мальованого називали свого керівника Христом, його вчення „істинною християнською вірою” і писали, що ця віра „стала існувати з 1832 р. і що вони, мальованці, „її перші спадкоємці”. Вони не підозрювали, що релігійна проповідь Мальованого у всіх своїх основних положеннях лише повторювала у кінці XIX ст. вчення, яке склалося в середовищі христовщини не пізніше, чим в кінці XVII ст., і з тих пір неодноразово поновлювалось і в XVIII ст. (духобори) і першій половині XIX ст. (молокани-скакуни).

Таким чином, до того часу, коли виступив Мальований, в колі ідей містичного духовного християнства помітно вичерпався весь запас можливих сполучень і перестановок.

Мальований ввів у своєму релігійному об'єднанні культ, який, в свою чергу, повторював культ христовірів. Для мальованців властивими були піст, екстатичні танці, стрибання, „говоріння на мовах”. Невідомий послідовник Мальованого так описує перші молитовні збори, які відбулися в оселі Мальованого, на яких останній був оголошений Христом. Мальований, не задовго до свого „об'явлення” побитий поліцейськими, лежав в постелі і говорив так, „що здавалося велика ріка тече”. Покликані до Мальованого брати, тобто баптисти, „багато з них подумали, що помішалися, а інші стали навколішки і молилися. Згодом ті, які молилися, стали говорити іншою мовою і кричали: „Христос народився” і почали плескати в долоні і скакати під саму стелю. Так продовжувалось три дні”¹⁵.

Провідною ідеєю вчення Мальованого, на нашу думку, була есхатологія. М.Грушевський з цього приводу писав: „Віра у близький кінець світу становила головний нерв їх релігійного світогляду і життєдіяльності, на відміну від інших аналогічних доктрин наповнювала мальованців не страхом, не покайням і аскетичним настроєм, а навпаки радісним і святковим. Вони вважали себе воскреслими”¹⁶. Кінець світу мальованці розуміють духовно. Тілесне воскресіння мертвих заперечували, а визнавали, що під час „кінця світу” відбудеться духовне воскресіння – перехід від грішного життя до святого, оскільки гріх є смертю для душі. Кінець світу, який очікувався з дня на день, мав стати для всього людства благодатною зміною в умовах існування людини: не буде бідності, не потрібно буде працювати, не буде хвороб, а буде радість і абсолютне блаженство¹⁷. Тобто есхатологічні очікування мальованців мали цілком земне підґрунття; вони прагнули до того, в чому відчували

повсякденну потребу. Настання земного раю перші послідовники вчення пов'язували з ім'ям Мальованого. Від нього, як від свого Христа і Спасителя, очікували чуда. Він повинен був з'явитися світові як Син Божий, як цар неба і землі; вознестись на небо для того, щоб одразу ж знов зійти на землю й учинити Страшний суд над усіма, хто не повірив у нього. Мальований, на думку його послідовників, повинен був створити нову землю і нове небо.

Досить швидке поширення нового вчення привернуло до себе увагу уряду. У 1832 р. Мальований був заарештований і на підставі сфальсифікованому казенними лікарями висновку і доправлений у лікарню для душевнохворих м.Києва. Але постійні зв'язки віроучителя зі своїми учнями змусили владу перевести Мальованого у 1835 р. у психіатричну лікарню м.Казані, де він пробув 12 років. Питання про його душевне здоров'я є досить дискусійним. Адже відомо, що коли влада безсила, вона використовує будь-які засоби для досягнення своєї мети. На наш погляд, таким чином можновладці і насамперед Православна Церква намагалися ізолювати Мальованого від єдиновірців і тим самим покінчити з таким явищем, як мальованщина. Тим більше, що Православна Церква мала підстави для звинувачення Мальованого у душевній хворобі: першими душевнохворим оголосили його саме православні богослови.

На цей історичний період (1835 р.) мальованство представляло собою досить інтенсивне, впливове релігійне утворення. Воно поширилось у Тарашанському, Васильківському, Сквирському повітах Київської губернії; з'явилося в м.Казані, куди приїздили мальованці Київщини для побачень зі своїм наставником, переселенцями-мальованцями їхнє вчення було занесене до Іркутської губернії.

Соціал-демократу О.Раєвському вдалося відвідати Мальованого у лікарні. „Він говорив мені, – писав Раєвський, – що його люди посадили в „дім“, не усвідомлюючи того, що вони скоїли, і що скоро наступить на землі „царство небесне“ ...коли „всі будуть рівними і не буде тоді ні ворога, ні його жертви, ні багатого, ні бідного“. Говорив мені, що наступає „кінець світу“ і що люди повинні підготувати себе до нового, оновленого життя, коли настануть на землі нові порядки”¹⁸. Втім відвідини О.Раєвським Мальованого, як ми гадаємо, були не зовсім випадковими. Проповідь новим релігійним дячем соціальної і майнової рівності викликала жвавий інтерес у російських соціал-демократів.

Восьмидесяті роки XIX ст., як відомо, були часом частих селянських виступів на теренах України, як і в інших регіонах імперії. У посланні з місця свого ув'язнення Мальований закликав своїх послідовників: „...світ зваблений земними пристрастями. Перші – віддані побажанням бути багатими: це перший початок зла; розтлівають себе великим капіталом грошовим і вимагають слави від своїх бідних братів... Все це називається стародавніми згромадженнями, розбійниками, які в старовину збирались в густих лісах і вбивали своїх братів, і віднімали у них життя...”¹⁹.

Від давнини Мальований переходив до сучасності: „А тепер вони стали більш майстерними, і зібрались в села і містечки і пограбували весь народ, і зробили з них злиднених і напівмертвих. Всі вони називаються звірами і потворами..., вони продали Христа за 30 срібних монет, а за мільйони Росію”²⁰. Що ще є характерним в цьому яскравому звинувачувальному акті, який спрямований проти „капіталу грошового“, проти багатіїв, – це критика політичних та інших інструментів панування – „нечестивих судів“, „монастирів і церков“, „божевільних будинків“, а також корчм, „публічних місць“, за допомогою яких багатії розбещують народ, врешті решт, „театрів і цирків“, які Мальований в свою чергу, відносив до засобів руйнації народної моралі²¹.

Очевидно, що палкі слова маніфесту Мальованого впали на благодатний ґрунт. Мальованство стало знаменитим на всю Російську імперію тим, що 16 вересня 1901 р. у с.Шавлівка Сумського повіту Харківської губернії відбувся бунт, який у подальшому отримав назву Павлівської „страшної справи“.

Уперше в історії православного сектантства відбувся бунт, який став наслідком релігійного вчення. На чолі повстанців стояли мальованці. Повсталі розгромили приміщення Православної Церкви і вступили в нерівну боротьбу з поліцією, лавочниками і багатіями села. Звичайно, бунт був жорстоко придушений владою.

Архівні джерела, мемуарна література свідчать про те, що у середовищі Мальованого був досить високий рівень місіонерської діяльності. По селах і містах ходили пропагандисти мальованства, влаштовували громадські молитовні збори, які безумовно заборонялися владою, поширювали серед населення у великій кількості „послання“ Мальованого з Казані. Найбільш значимими, здібними пропагандистами вчення на той час були: селянин с.Хохотви Канівського повіту Київської губернії Аврам Вірченко, селянин с.Корніловки того ж повіту Василь Авраменко, селянин с.Корсуна Шкребтіїв, селяни того ж села Феодосія Гончаренко і Євтихій Горевий; Михайло і Давид Чекарьови поширювали мальованство в Казанській губернії, Андрій Воробйов і Євдокія Сергєєва – в Іркутській, Йосип Скоблевський і його дружина – у Курській; рідна сестра Мальованого – в Одесі, Мойсей Тодосієнко у Харківській губернії²².

У циркулярі міністра внутрішніх справ про дані, які стосуються старообрядництва і сектантства за 1909-1911 рр., значилося, що у 1909 р. у Київській губернії у Васильківському повіті проживало 1137 мальованців, у Канівському – 28, в Уманському – 188. У 1908 р. лише у с.Верхнячка Уманського повіту проживало 113 мальованців²³.

Отже, як свідчать місіонерська діяльність мальованців і статистичні дані, поширення секти серед населення наприкінці XIX - на початку XX ст було досить значним.

У 1905 р. у Тарашу з Казані повертається Мальований. Довгі роки перебування у лікарні (або ж в ув'язненні) кардинально змінили світобачення творця нового релігійного вчення. Також, на нашу думку, значний вплив на зміну світогляду Мальованого мала Павлівська „страшна справа“. Відомий толстовець Іван Трегубов (до речі, саме він написав передмову до „Привітання К.Мальованого російському народу“) так описував Мальованого у цей період: „Він повернувся на Батьківщину проповідником зовсім нового мальованства, яке він проповідував на волі”²⁴. У нових проповідях Мальований остаточно сформував своє вчення. З цього приводу В.Ясевич-Бородаєвська писала: „...заперечення як баптизму, так і православ'я є головною темою мальованських проповідників та їх догматів: ні в євангелії штундо-баптизму, ні у православному обряді немає спасіння”²⁵. У нових проповідях Мальований більше говорив про моральну сторону вчення. Він практично відмовився від своєї

попередньої христологічної доктрини, в якій оголосив себе Христом і Спасителем. Про Бога Мальований говорив у загальному розумінні, як про Отця небесного, але про Христа він усе ж говорив як про „духа любові”, а не про Боголюдину. Він намагається влаштувати життя своїх послідовників на принципах миру, любові й свободи. І в цьому новому підході до власного віровчення виявився потужний вплив ідей толстовства на Мальованого. Проте, як ми вважаємо, паралель між мальованством і толстовством можна провести лише у сфері морально-суспільного вчення, а що стосується суто релігійної, містичної сторони віровчення, то, як підкреслював Трегубов, „...читачі зустрінуть тут багато такого, що видасться їм дивним і незрозумілим”²⁶. Адепти нового вчення поклали в основу його й нові етичні засади: безкорисливість, любов до ближнього, взаємодопомогу.

Відтак, Кіндрат Мальований заснував релігійне вчення, яке має генетичну спорідненість із христівірами. Послідовники Мальованого стають „живими храмами”, в яких вселяється Святий Дух. Нічого зовнішнього для них, як і для христівірів, не потрібно, оскільки все зовнішнє сковає свободу людини. На цій підставі послідовники обох віровчень заперечують церковну організацію і обрядовість. Але на відміну від христівірів есхатологічні мотиви мальованців мають духовний характер. Очікування кінця світу вони розуміли як зміни на краще за умов земного існування. Саме есхатологічними ідеями викликано у мальованців заперечення всякого державного устрою і приватної власності.

Суттєвою особливістю мальованства є те, що це явище є не привнесеним на терени України. Якщо ідеологію христівірів, молокан, скопців, духовоборів, тобто духовного християнства принесли утікачі з центральних губерній Росії, або ж вона потрапляла шляхом місіонерської діяльності, то в релігійній ідеології, яку створив Мальований відчувався вплив христівірів, а згодом і толстовства, але все ж вона була сформована на українському ґрунті і є феноменом релігійної творчості українського народу.

Зрештою мальованці виявилися найбільш стійкою течією харизматичного сектантства православного кореня другої половини XIX ст. Ще в 70-60-х роках XX ст. громади мальованців існували в багатьох селах Київщини, що засвідчують групові судові процеси над мальованцями в ті роки.

Під час поїздки до с.Бишів Макарівського району Київської області у червні 2008 р. авторка даної статті провела кілька прийомних днів у гостинних мальованців. Ці літні люди і надалі проповідують непротивлення злу насильством, любов до ворогів, закликають не брати в руки зброю. Вони пишаються своєю чесністю, основою якої є теза: „Кожен відповідає за себе”. Глибоко вшановують засновника релігійного вчення – Кіндрата Мальованого.

Джерела та література

1. Буткевич Т.И. Обзор русских сект и их толков. – Харьков: Типография Губернского правления, 1910. – С. 514.
2. Центральний державний історичний архів у м.Києві. – Ф. 442. Оп.809. Спр. 339. – Арк. 49.
3. Буткевич Т.И. Названа праця. – С. 516.
4. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні. – К.: Освіта. –1992. – С. 174.
5. Буткевич Т.И. Названа праця. – С. 517.
6. Потехин С. Мистическая штунда. Малеванный и малеванные // Миссионерское обозрение. – 1900. – № 2. – С. 234.
7. Цит. за: Гумилевский Н. Краткая история и обличение новых рационалистических сект. – Киев, 1910. – С. 212.
8. ЦДІАК. – Ф. 442. Оп. 809. Спр. 389. – Арк. 52.
9. Див.: Буткевич Т.И. Названа праця. – С. 515.
10. Цит.за: Ясевич-Бородаевская Б.И. Сектантство в Киевской губернии // Живая старина. – 1902. – Кн.1. – С. 146.
11. Там само.
12. Любашенко В. Історія протестантизму в Україні. – Львів, 1995. – С. 227.
13. Приветствие русскому народу от Кондрата Малеваного. – СПб.: Посредник, 1907. – С. 2-14.
14. Бирюков П.Н. Малеванцы. – М.: Посредник, 1905. – С. 3.
15. Там само.
16. Грушевський М.С. Названа праця. – С. 175.
17. Див.: Потемкин Н. Малеванцы // Русские сектанты, их учение и способы пропаганды. – Одесса, 1911. – С. 227.
18. Раевский А. Свидание с К.Малеваным. – Рассвет. – 1904.– № 1. – С. 21.
19. Ясевич-Бородаевская В.И. Борьба за веру. – СПб., 1912. – С. 16.
20. Там само.
21. Там само. – С. 156.
22. Буткевич Т.И. Названа праця. – С. 517.
23. ЦДІАК. – Ф. 442. Оп. 809. Спр. 339. – Арк. 52.
24. Цит. за: Бирюков П. Названа праця. – С. 12.
25. Ясевич-Бородаевская В.И. Борьба за веру. – СПб., 1912. – С. 16.
26. Приветствие русскому народу... – С. 5.

УДК 94(477)

А.Киридон

МЕНТАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: «ЗСУВ ПАРАДИГМ» В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ

Утвердження більшовицької моделі державно-церковних відносин було сфокусовано на досягненні головної стратегічної цілі – подолання релігії та релігійного світогляду у всіх їх проявах, а отже – знищення будь-яких

З М І С Т

Розділ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

<i>Д.Вирський</i> УКРАЇНА В ПЕРШИХ „ПОЛОНІЯХ” (країнознавчі видання Я.А.Красінського та М.Кромера про українські землі)	3
<i>І.Вівсяна</i> ФОРМУВАННЯ ІДЕЇ «УКРАЇНСЬКОГО П’ЄМОНТУ» У ВІТЧИЗНЯНІЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ (кінець XIX – початок XX ст.)	8
<i>Л.Шугасєва</i> В ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ’Я: КІНДРАТ МАЛЬОВАНИЙ	13
<i>А.Киридон</i> МЕНТАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: «ЗСУВ ПАРАДИГМ» В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ	16
<i>С.Шевченко</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АМЕРИКАНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОПОМОГИ В ОДЕСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ	22
<i>В.Піоварчук</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	25
<i>М.Гон</i> УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ І ЄВРЕЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	28
<i>О.Альошина</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО	31
<i>О.Гуменюк</i> СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	34
<i>Т.Карпукіна</i> ЗАКЕРЗОННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ (1939-1941 РР.)	40
<i>Л.Заглинська, І.Бондар</i> ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945-1953 РОКИ)	44
<i>Л.Паніна</i> РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ЖИТОМИРЩИНІ У 50-80-х рр. XX ст.	50
<i>О.Лицук</i> ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ АВТОКЕФАЛЬНИМ ЗМАГАННЯМ В УКРАЇНІ З БОКУ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ (1990-1992 РР.)	53
<i>О.Ворон</i> РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У КОНТЕКСТІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	58
<i>Ю. Вільховий</i> РОЗВИТОК ЦЕРКВИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	61
<i>А. Гуз</i> ПОЛІТИКА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ШКІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ XX СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)	65
<i>В.Васюк</i> БАЗОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ Й ЕВОЛЮЦІЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН	69
<i>О.Коржик</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	72

Розділ 2. ІСТОРІЯ ВОЛИНІ. КРАЄЗНАВСТВО

<i>С. Прокопчук</i> БЕРЕСТЕЦЬКА БИТВА 1651 РОКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ XVII – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ	76
<i>Н.Мельничук</i> ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНОГО ГІМНАСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА „СОКОЛ”	83
<i>Б.Бойко</i> ПОЧАТКОВА ОСВІТА НА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.	85

<i>О.Шмид</i>	
ЧЕСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ ВОЛИНИ У 60-70-Х РР. ХІХ СТ.	88
<i>І.Мілясевич</i>	
НАРОДНІ БІБЛІОТЕКИ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	93
<i>Г.Капустін</i>	
ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРАТСТВ НА ВОЛИНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	98
<i>О.Дем'янюк</i>	
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ НА ВОЛИНІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ НАВЕСНІ 1917 РОКУ	102
<i>В.Панасюк</i>	
УКРАЇНСЬКА ШКІЛЬНА СПРАВА НА ВОЛИНІ У 1920–1939 РОКАХ: ЕТНОПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ	107
<i>Ю.Крамар</i>	
ПОЛІТИКА ВОЄВОДСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ Г.ЮЗЕВСЬКОГО ЩОДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ВОЛИНІ У 1920-1930-Х РР.	111
<i>В.Борщевич</i>	
ОБРАЗКИ ПОВСЯКДЕННОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯЩЕНИКІВ ВОЛИНИ 20-30-Х РР. ХХ СТ.	115
<i>Ф.Рябчикова</i>	
ВИДИ ТА ФОРМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ В ЕТНОГРАФІЧНОМУ ВІДДІЛІ ВОЛИНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО МУЗЕЮ (1920 – ПОЧ. 1930-Х РР.)	119
<i>В.Доброчинська</i>	
РІВНЕНСЬКА УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ (1923–1939)	123
<i>Я.Цецик</i>	
ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ НА ВОЛИНІ (1925-1928 РР.)	128
<i>В.Ковальчук</i>	
СТЕПАН КОВАЛЬ ("РУБАШЕНКО") – КОМАНДИР ЗАГОНУ УПА "КОТЛОВИНА" НА ВОЛИНІ	135
<i>О.Ленартович</i>	
ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР НА ВОЛИНІ У ПЕРІОД РАДЯНІЗАЦІЇ 1939-1941 РР.	138
<i>Т.Самсонюк</i>	
ЖІНКИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕПРЕСІЙ НКВС НА ВОЛИНІ (1939-1941 РР.)	142
<i>В.Писцьо</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-СУСПІЛЬНІ ЗМІНИ В КОНТЕКСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА РІВНЕНЩИНІ	147
<i>А.Жив'юк</i>	
ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В м.РІВНОМУ В ПОЧАТКОВИЙ ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (сер. 1941 – поч. 1942 рр.): СТОРІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ УРДВ	151
<i>С.Шульга</i>	
АНТИФАШИСТСЬКИЙ РУХ ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ	156
<i>В.Борщевич</i>	
ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ВОЛИНІ 40-Х – 80-Х РР. ХХ СТ.	159
<i>П.Савчук</i>	
ОБЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З ПОЛЬЩІ І ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	164
<i>Г.Борейко</i>	
КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРОЦЕСИ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ДІЙНОСТІ: 50-60 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ	168

Розділ 3.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

<i>В.Ореховський</i>	
ПОШИРЕННЯ ХРИСТИЯНСТВА ТА "ВЕЛИКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ НАРОДІВ" (IV – VII ст.)	172
<i>Т.Олексієвець</i>	
ПРАГА X-XIII СТ.: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ МІСТОУТВОРЕННЯ	176
<i>Р.М.Постоловський</i>	
ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО- ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ І ТРАДИЦІЙ	179
<i>Г.Хлібовська</i>	
НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДИПЛОМАТІЇ КІНЦЯ 40-Х – ПОЧАТКУ 70-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ	183

<i>І.Петлюк</i> НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ: ПРОБЛЕМА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ (1875-1914 РР.)	188
<i>Л.Валюх</i> ГЕЛЬГОЛАНДСЬКО-ЗАНЗІБАРСЬКИЙ ДОГОВІР (1890 р.): ПОЛІТИЧНА ОЦІНКА В АНГЛІЇ	191
<i>Н.Плюта</i> СПРАВА ДРЕЙФУСА У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ У ФРАНЦІЇ	195
<i>Т.Чаркіна</i> ПОГЛЯДИ М.ВЕБЕРА НА ЗАРОДЖЕННЯ КАПІТАЛІЗМУ	198
<i>С.Троян</i> ПЛАНИ СТВОРЕННЯ “МІТТЕЛЬЄВРОПИ” У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТ.	200
<i>Б.Бернадський</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ РОЗВІДОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	205
<i>О.Ворон</i> ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ СПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖВОЄННІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1918 – 1938 рр.)	211
<i>М.Боровець</i> РЕАКЦІЯ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ПОДІЇ МЮНХЕНСЬКОЇ ЗМОВИ	215
<i>О.Дукмас</i> ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ КРИТЕРІЙ ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	217
<i>О.В.Іванченко</i> СПІВПРАЦЯ ВИШЕГРАДСЬКИХ ДЕРЖАВ У ГРУПІ В ПЕРІОД З 1991 ПО 1995 РІК	221
<i>І.Мартинчук</i> СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У 1993-2000 РР. У КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З РОСІЄЮ	224

Розділ 4.

ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ. МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

<i>Т.Ковальчук</i> ІСТОРІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІВАНА ФРАНКА	227
<i>С.Грилич, О.Греб</i> КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ГАЛИЧИНІ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)	231
<i>С.Чибирак</i> ПОСТАТЬ ПАВЛА ПЛАТОНОВИЧА ЧУБИНСЬКОГО В РАДЯНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	237
<i>А.Кукурудза</i> ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПРАВОСЛАВ'Я НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ 20-Х РР. ХХ СТ.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	241
<i>В.Чура</i> КОМПАРТИЙНА “ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ” ТА РОЗГОРТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ 80-Х – ПОЧАТКУ 90 РР. ХХ СТ., (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ І РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ).....	249
<i>Ю.Олексін</i> МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ РИС ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ	253
<i>Л.Шинкаренко</i> РАДЯНСЬКА ТА РОСІЙСЬКА ІСТОРІОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ НОВОГО КУРСУ Ф.Д. РУЗВЕЛЬТА	259
<i>І.Десятничук</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОГО РУХУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» В КОНТЕКСТІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЇЇ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	261
<i>Г.Новічков</i> ПОПУЛІЗМ У ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ	266
<i>К.Цинк</i> ПРАВА ЛЮДИНИ І РЕПРОДУКЦІЙНЕ КЛОНУВАННЯ ЛЮДСЬКИХ ІСТОТ	270
<i>Є.Єсталь</i> ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПОЛІТИЧНІ СВОБОДИ В АВТОБІОГРАФІЧНИХ НАРИСАХ КОЛИШНІХ ДІЯЧІВ НЕЗАЛЕЖНОГО САМОВРЯДНОГО ОБ'ЄДНАННЯ «СОЛІДАРНІСТЬ»	275
<i>В.Мандрагеля</i> МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА: ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ	279

Розділ 5.

МАТЕРІАЛИ П'ЯТОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ „ЕВОЛЮЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА” ЗА НАУКОВИМ НАПРЯМОМ: „КІННОТА У ВІЙНАХ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ” (РІВНЕ, 27 – 28 ЛИСТОПАДА 2008 р.)

А.Поспелов, В.Шляпкин

ФОРМЫ ДЕЙСТВИЙ КАВАЛЕРИИ В СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЯПОНИИ V-XVII ВВ.:

ВЗГЛЯД ЕВРОПЕЙСКИХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ 283

Р.Савчук

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІЙСЬКОВІ СИЛИ У ДІЯЛЬНОСТІ

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIII СТ. 287

А.Харук

КОНЦЕПЦІЯ „КАВАЛЕРІЙСЬКОГО ЛІТАКА”

ТА СПРОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ 290

А.Дергачёва

КАВАЛЕРІЯ СТРАН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НАКАНУНЕ

І В ПЕРІОД ВТОРОЇ МИРОВОЇ ВОЙНИ: СОСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ 293

А.Поспелов

КАВАЛЕРІЙСЬКІ І БРОНЕКАВАЛЕРІЙСЬКІ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯ

ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ И НЕОФИЦИАЛЬНЫХ

ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОБРАЗОВАНИЙ В ВОЕННЫХ КОНФЛИКТАХ

ПОСЛЕДНЕЙ ЧЕТВЕРТИ XX ВЕКА 296

Розділ 6.

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, РЕФЕРАТИ, ОГЛЯДИ

Б.Савчук, П.Савчук

ПРО ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО. (ПРИЩЕПА БОГДАН, ПРИЩЕПА ОЛЕНА.

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ВОЛИНИ: НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Б.А.Прищеп, О.П.Прищеп. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 352 с.; іл. 299

О.Дем'янюк

ВОЛИНСЬКА ПЛАСТОВА МОЛОДЬ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

20-30-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ (Рец.: Візитів Ю.М. Пластовий рух на Волині

в міжвоєнний період: Монографія. – Рівне-Львів, 2008. – 180 с.) 301

Р.Давидюк

ПУБЛІЦИСТИКА УЛАСА САМЧУКА 1941-1943 РОКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (Рецензія: Документ доби:

публіцистика Уласа Самчука 1941-1943 років / упорядник А.Жив'юк. –

Рівне: ВАТ „Рівненська друкарня”, 2008. - 456 с. з іл.) 302

В.М.Шеретюк, П.О.Савчук

СПОГАДИ УКРАЇНИКИ (Рецензія.: Білашевич-Кузич Л.І.

Сибірська сага. – Косів: писаний камінь, 2008. – 376 с.

Упорядник та літературний редактор Галина Білавич.) 303

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 306

ЗМІСТ 308

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 15

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян, О.Ю.Третьак

Обкладинка – О.Я.Тарасюк

Підписано до друку 25. 03. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Віддруковано засобами оперативної
поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне:
РДГУ, 2009. – Випуск 15. – 311 с.